

Case-study school refusal

Written by -Wil van Nus *

Summary

In this case study two cases of young people who refuse school for a longer or shorter time are described. Both seem to have originated from and maintained by contextual factors (parents, school). In one case the student returns to school by means of the interventions of NVR, in the other case the effect is recovery of the relationship between parent and child, while schooling is not yet feasible.

The underlying question in this case-study is that of the potential effectiveness of described NVR-interventions in case of school refusal. The cases show that a good cooperation between parents and school as well as a rapid approach at the start of school refusal affects the possibility of return to school. The disillusionment of control is a basic requirement for parents to take a stand against school refusal, in which support groups play an important role.

Schools often think that individual treatment is necessary prior to returning to school. Thereby important contextual factors that influences the success of returning to school are overlooked. It is therefore advisable to inform schools about this constantly. It is interesting to investigate whether, in the context of better cooperation between education and care, an education care package for this group of students is achievable.

In deze casestudy twee beschrijvingen van aanpak schoolweigerings met geweldloos verzet. De eerste beschrijft een leerling in het praktijkonderwijs die een korte tijd weigerde naar school te gaan, de tweede een vmbo-leerling die al langere tijd thuis zat en nauwelijks meer te bewegen was naar buiten te gaan.

Casus 1: Marianne

Marianne groeit op in een volledig gezin met vader, moeder en oudere zusje, dat op de havo zit. Ze houdt van knutselen, koken en bakken, heeft weinig vriendinnen maar speelt wel graag met haar jongere buurkinderen. Marianne is erg aan moeder gehecht. Liefst claimt zij moeder bij alle activiteiten die zij onderneemt. Moeder vindt het fijn om samen met haar jongste dochter dingen te ondernemen.

Marianne bezoekt het speciaal basisonderwijs en na de zomervakantie zal zij starten op de praktijkschool. Deze school ligt een eind uit de buurt, maar moeder heeft bedacht dat zij haar kan halen en brengen. Vader heeft nog even de bus geopperd maar dit voorstel werd al snel weer van tafel geveegd omdat dit toch een te grote overstap leek.

De eerste week op de nieuwe school verloopt iets anders dan ouders en Marianne zich hadden voorgesteld. Marianne vindt het toch niet zo leuk op school als ze van tevoren had bedacht. Ze ziet er tegenop, eist van moeder dat ze mee gaat naar binnen. Moeder is begaan met haar dochter en brengt haar in de school. Na een paar dagen ontstaat echter een patroon van claimen: Marianne vindt dat haar moeder niet naar huis mag gaan, ze hangt aan haar en huilt. De school ziet dit met lede ogen aan en vraagt na een paar dagen aan moeder om buiten afscheid te nemen. Moeder brengt de daaropvolgende dag Marianne naar binnen, maar al snel ontstaat een escalatie wanneer Marianne afscheid moet nemen van haar moeder. Een leraar haalt haar over om mee te gaan maar Marianne weigert rigoureuus, zij verzet zich en uiteindelijk komt het er op neer dat Marianne, intussen compleet overstuurd, met fysieke dwang bij de arm wordt meegenomen naar een lokaal om daar af te koelen. Marianne kalmeert slecht en uiteindelijk belt school haar moeder met de vraag om haar weer mee naar huis te nemen.

Vanaf deze dag ontstaat bij Marianne maar ook bij ouders angst om naar school te gaan. Ouders denken dat de schoolgang te moeilijk want te beangstigend is voor haar, er wordt thuis veel over gesproken en Marianne weigert nog langer naar school te gaan.

Ouders voelen zich machteloos, zijn met hun dochter al een aantal maanden in behandeling voor een veronderstelde angststoornis bij Marianne. Na een aantal systeem- en individuele gesprekken wordt Marianne gediagnosticeerd met een separatie-angststoornis, waarbij opvalt dat beide ouders ook angstig zijn.

Casus 2: Remco

Remco groeit op bij zijn alleenstaande moeder. Met zijn biologische vader (zonder gezag) is altijd contact geweest, Remco heeft er zelfs een tijdje gewoond toen in de tweede klas van het

vmbo bleek dat schoolgang moeizaam werd. Al na een week werd Remco door hem naar moeder teruggebracht, omdat het niet lukte Remco naar school te krijgen. Moeder werkt overdag, Remco vindt het steeds moeilijker om naar school te gaan. Er ontstaan perioden van onregelmatig verzuim. Moeder fietste daarom aanvankelijk met hem mee naar school maar al snel wil Remco dit niet meer. Hij komt steeds slechter uit zijn bed, verzuimt steeds vaker en langer met als resultaat dat Remco nu al een aantal maanden niet meer naar school gaat. Remco zit meestal op zijn kamer, is obsessief bezig met gamen en heeft het dag- en nachtritme volledig omgekeerd. Wanneer zijn moeder hem hierop aanspreekt reageert hij boos, soms schreeuwt hij tegen haar.

Zijn moeder voelt zich machteloos omdat het niet lukt haar zoon naar school te krijgen. Hoewel zij Remco ziet als een lieve, sociale jongen ontstaan er steeds vaker forse escalaties wanneer zij maatregelen neemt om hem naar school te krijgen. Zo heeft zij meerdere malen geprobeerd het internet af te sluiten, waarop Remco zo boos reageerde (hij heeft bijv. de snoeren van haar wasdroger doorgesneden tijdens een escalatie) dat zij het heeft opgegeven. Op rustige momenten geeft Remco haar bevelen waar zij naar luistert omdat zij medelijden met hem heeft. Moeder is verdrietig nu zij haar zoon ziet vereenzamen op zijn kamer. Remco is obese en eet ongezond, hij weigert het gezonde eten dat zijn moeder klaarmaakt op te eten en maakt dan later zelf iets klaar. Hij gaat nauwelijks meer naar buiten, doet dit uitsluitend nog als hij hier zelf belang bij heeft (bijv. iets lekkers halen in supermarkt). Moeder heeft hem zien veranderen in een angstige, verdrietige jongen die weigert hulp te zoeken. Hij is, op verwijzing van de huisarts, twee keer gezien door een therapeut, daarna weigert hij stelselmatig welke vorm van hulp of begeleiding.

Intensief ambulante team (IAT)¹

Beide jongeren, met een verschillende achtergrond en hulpvraag, zijn uitgenodigd om deel te nemen in het intensieve ambulante team, waarin ouders en school worden betrokken. Ouders hebben deelgenomen aan de oudergroep, waarin de principes en interventies van geweldloos verzet worden uitgelegd, de jongeren zijn beiden uitgenodigd voor de Timeingroep (een groep waarin de jongeren één keer per week na schooltijd worden uitgenodigd), gedurende het hele traject werden wekelijks twee huisbezoeken gebracht (door een systeemtherapeut en een thuisbehandelaar) en daarnaast werden ouders dagelijks gebeld voor praktische ondersteuning en begeleiding.

De systeemtherapeut heeft met ouders gewerkt aan het inzicht krijgen in accommoderende patronen van angst en hoe die de schoolweigering kunnen versterken. Dit inzicht bleek noodzakelijk om ouders tot een desillusie van controle te kunnen laten komen. De thuisbehandelaar werkte intussen met ouders aan de interventies van geweldloos verzet (de-escaleren, relatiegebaren, steungroepen, aankondiging, sit-in).

Praktijkschool

De school van Marianne had al snel in de gaten dat de fysieke dwang die zij hadden gebruikt niet de juiste keus was geweest. Al snel gaven zij bij ouders aan dat dit niet had mogen gebeuren. School voelde zich intussen zeer handelingsverlegen, denkend dat een angststoornis leidend was in de schoolweigering van Marianne. Daarom hadden zij al hun hoop gevestigd op behandeling: zodra die afgerond zou zijn was Marianne weer welkom in de klas. Het aanbod van ouders om Marianne door moeder in de klas te brengen werd rigoureuus afgewezen door school, Marianne mocht pas weer op school komen als zij in staat was buiten school afscheid te nemen van haar moeder. Escalaties zoals in de eerste week moesten hoe dan ook voorkomen worden.

Gedurende het hele proces heeft de in het gezin betrokken thuisbehandelaar een bemiddelende rol gespeeld, waarin besluiten steeds nadrukkelijk door ouders en school samen werden genomen.

Bij de start informeerde de thuisbehandelaar school over de basisgedachten van nieuwe autoriteit en geweldloos verzet en vroeg hen vooral samen te werken met het thuisfront. De overtuiging dat de leerling eerst behandeld moest worden bleek hardnekkig, maar doordat er

¹ Het IAT is een behandelvorm in MFC De Banjaard in Den Haag. Dit team is geschoold in de NVR-methodiek en richt zich op ernstig vastgelopen opvoedsituaties van ouders/opvoeders van kinderen en jongeren met een vermoeden van een psychiatrische diagnose en een licht verstandelijke beperking. Doel is klinische opname te voorkomen.

steeds praktische afspraken werden gemaakt waarin school, in samenwerking met leerplicht, de regie kon houden bleek samenwerking haalbaar.

Het eerste waar aan gewerkt moest worden was het herstellen van de scholieridentiteit². Met ouders werd afgesproken dat Marianne in de tijd dat zij niet naar school ging schoolwerk moest doen. Zij werd op tijd uit bed geroepen, moest vervolgens tussen 9 en 2 uur op haar kamer aan haar schoolwerk zitten. Voor vragen of hulp mocht zij naar beneden komen maar pas om 2 uur was zij weer welkom in de huiskamer en mochten tv en internet weer aan. Wanneer zij internet tijdens schooltijd nodig had, kreeg zij de laptop mee en mocht hier in gelimiteerde tijd haar huiswerk op maken. Tot verbazing van haar ouders kwam Marianne de laptop altijd weer inleveren als de opdracht klaar was.

Ook bracht moeder haar consequent naar school. Marianne weigerde dan uit te stappen en naar binnen te gaan, ze wilde dat moeder mee naar binnen ging. Omdat met school was afgesproken dat moeder buiten school afscheid zou nemen, was het voor moeder gemakkelijker om niet op deze eis in te gaan. Moeder en Marianne maakten de rit naar school iedere dag opnieuw waarbij Marianne bleef weigeren de school in te gaan. Wel maakte zij stappen richting school: ik ga tot het hek, tot het bankje, tot het eerste raam. Altijd nog onder de voorwaarden van Marianne, zij bepaalde welke stap werd genomen.

In de huisbezoeken is veel aandacht besteed aan het nemen van regie door ouders. Ouders lieten deze nog te veel bij hun dochter omdat zij haar angst bleven verbinden aan de schoolweigeren. Door accommoderende patronen te bespreken en stelselmatig te herhalen dat je alleen controle over jezelf hebt zagen ouders uiteindelijk in dat niet Marianne maar zichzelf verwachtingen en grenzen moesten aangeven.

Intussen werd school voortdurend geïnformeerd over de stappen die werden gezet. Zo zag school dat ouders hard aan het werk waren en werd het voor hen gemakkelijker om ook tijd te investeren. De mentor zorgde iedere week voor nieuwe opdrachten die Selina dan 1x per week na schooltijd samen met moeder inleverde. School gaf wel een grens aan voor de termijn dat zij extra uren wilden steken in deze leerling. Ouders wisten dat zij tot de kerstvakantie hadden om zich te verzetten tegen de schoolweigeren.

Vier weken voor de kerstvakantie werd de aankondiging voorgelezen, er was intussen een netwerk van steungroepen ingeschakeld. Marianne vond dit niet fijn en verweet haar ouders dat zij anderen hadden geïnformeerd. Ouders raakten steeds meer overtuigd dat zij hun eenzijdige verzet moesten versterken. Iedere keer dat Marianne weigerde de school in te gaan werd een sit-in gehouden. Marianne leek hier niet op te reageren maar de mentor vertelde later aan ouders dat Selina deze als uitermate irritant beleefde.

Ouders informeerden de steungroepen via een WhatsApp groep wanneer het wel of niet gelukt was naar school te gaan, zodat die hun verzet konden steunen en Marianne hulp konden aanbieden. Marianne merkte op deze manier dagelijks dat haar ouders vastbesloten waren vol te houden en haar niet opgaven.

Ook werd een gesprek georganiseerd waarbij ouders, Marianne, thuisbehandelaar en leerplichtambtenaar een duidelijke verwachting naar Marianne formuleerden: Marianne moest iedere dag naar school. Wanneer zij dat weigerde kon zij een sanctie van leerplicht verwachten. Marianne gaf meteen aan dat zij nog niet naar school durfde gaan, waarop ouders antwoorden dat dat geen argument was want dat zij daarvoor behandeling kon krijgen. Ze was dan welkom in de Timeingroep.

Langzaam ontstond een forse omslag: ouders namen de regie weer, zij bepaalden dagelijks wat zij van hun dochter verwachtten. De eerste week een uur naar school, daarna twee uur, een halve dag en tenslotte hele dagen. Het lukte zo om in stappen weer naar school te gaan. Ook thuis zagen ouders hun dochter veranderen: Marianne ging weer naar vriendinnetjes, wilde op muziekles en wees zelfs de voortdurende inmenging van moeder in haar leven af. Zo gaf ze haar moeder af en toe een brutale mond, waar moeder erg aan moest wennen maar wat ook aangaf dat het individuatieproces bij haar dochter op gang kwam.

Hoewel nog aan vervolgoelen wordt gewerkt kunnen Marianne en haar ouders de periode van schoolweigeren achter zich laten en weer vooruitkijken naar de toekomst.

Vmbo

² Haim Omer en Eli Lebowitz, *Treating childhood and adolescent anxiety, a guide for caregivers* (2013). Chapter 14: School refusal and School Phobia.

Weerbarstiger was het verhaal van Remco. Ook hier vroeg moeder aan vriendinnen en familie haar te steunen, ze had een grote groep mensen om zich heen verzameld die haar verzet ondersteunden. School werkte helaas minder mee. Zij waren, net als de praktijkschool uit de eerste casus, overtuigd dat Remco eerst moest worden behandeld. Eigenlijk hadden zij hem al opgegeven. De mentor stuurde Remco, op verzoek van moeder, incidenteel wel een berichtje, maar liet spontaan weinig van zich horen. Hij weigerde om de klas een bericht of kaart te laten sturen, zijn klasgenoten kenden hem immers niet. Ook het opgeven van huiswerk verliep moeizaam, via de mail werden wel taken doorgestuurd, maar Remco hoefde die nooit in te leveren en als dat wel gebeurde kreeg hij er nooit meer iets over terug te horen. School gaf hem niet het gevoel gemist te worden.

In huisbezoeken en systeemgesprekken (ook hier waren een systeemtherapeut en thuisbehandelaar betrokken) werd moeder geleerd de regie te pakken. In systeemgesprekken werd gewerkt aan inzicht in eigen geschiedenis en de accommoderende patronen die moeder in een afhankelijke positie hadden gebracht. De thuisbehandelaar oefende met moeder hoe zij kon de-escaleren en vanuit een ik-boodschap stelling kon nemen. Moeder schreef ook zinnen en woorden op briefjes die haar hielpen haar verwachtingen duidelijk te communiceren naar haar zoon.

Eerste stap was Remco's verstoorde dag-nachtritme te herstellen. Moeder vertelde hem dat zij van hem verwachtte dat hij tijdens schooltijd huiswerk zou maken. Probleem was dat zij 's morgens moest werken en dus niet kon controleren of hij dit daadwerkelijk deed. Wel trok zij iedere dag de gordijnen op tijd open, zei hem uit bed te komen en zijn schoolwerk te doen. Tot haar verbazing kwam Remco dan mopperend uit bed en maakte hij de opgegeven schooltaken. Er werd een steungroepenbijeenkomst georganiseerd, omdat moeder zelf niet krachtig genoeg leek zich te verzetten tegen het gedrag van Remco. Moeder vond het lastig om hulp te vragen, maar was vastberaden alle adviezen op te volgen. Een groep van vriendinnen en vrienden bleek bereid moeder te steunen, anderen geloofden helaas niet in de methodiek van gewelddoos verzet en haakten later af.

Na een aantal weken, waarin moeder wisselend krachtig en moedeloos stopte met accommoderen en steeds beter stelling kon nemen, werd het tijd voor de aankondiging. Schoolgang was voor Remco nog een te groot doel. De aankondiging werd geschreven op behandeling accepteren (als eerste stap om weer naar school te kunnen gaan) en op het kapot maken van dingen. De aankondiging werd voorgelezen in het bijzijn van een paar steungroepen, Remco dreigde deze uit het raam te gooien maar deed dit niet.

Al snel had Remco in de gaten dat het verzet van zijn moeder serieus was, maar hij had nog te veel ontsnappingsmogelijkheden om niet van zijn kamer af te komen. Zo durfde moeder zich maar moeizaam te verzetten tegen zijn gamegedrag. Zij nam voortdurend stelling door te zeggen dat ze het er niet mee eens was, maar durfde bijvoorbeeld niet het modem mee te nemen als ze naar bed ging. Dit maakte dat Remco al snel weer terugviel in een oud dag-nachtritme, waarin hij tot diep in de nacht gamede en pas weer laat zijn bed uit kwam.

In huisbezoeken werd veel aandacht besteed aan het weigeren van bevelen en het inzicht in accommoderende patronen. Moeder zag dit wel in, maar had te veel aan haar hoofd (verlies van haar baan, ernstig zieke moeder) om de regie terug te pakken.

Soms gaf moeder aan dat ze het alleen niet kon, maar ook dat ze niet op wilde geven. De steungroepen moesten meer een rol gaan spelen, moeder vond het echter moeilijk om anderen te vragen voor haar problemen. Schaamte speelde hierin zeker een rol.

Opnieuw werd het dagritme opnieuw een punt van aandacht. Advies was de internetverbinding tijdens schooluren toch te verbreken maar dit bleef voor moeder een te moeilijk advies.

Eerdere ervaringen met de boosheid van Remco belemmerde haar dit te doen, ze gaf aan dat oude beelden in haar hoofd haar belemmerden dit daadwerkelijk te kunnen doen. Na een aantal EMDR-behandelingen lukte het haar wel om het modem mee te nemen. De eerste dagen reageerde Remco woedend maar toen zij haar steungroepen hierover informeerde, accepteerde hij dit als een gegeven.

Ook werd een aantal sit-ins gehouden, die Remco verafschuwde maar waarop hij altijd wel reageerde met verwacht gedrag. Zo ging hij al snel weer op tijd naar bed, at weer samen met zijn moeder aan tafel die intussen niet meer apart voor hem kookte en kwam er 's morgens ook weer uit als zijn moeder hem riep.

Het leven thuis normaliseerde maar Remco bleef behandeling weigeren. Met moeder is daarom besproken dat wanneer het niet binnen een afgesproken termijn lukt systematisch hulp te

accepteren, misschien andere middelen nodig zijn. Ze staat achter de beslissing dat misschien toch een rechtelijke machtiging nodig is om haar zoon de hulp te laten krijgen die hij nodig heeft. Dit doet haar verdriet maar zet haar tegelijk ook in haar kracht: ik geef niet op, het is mijn plicht om goed voor je te zorgen.

Intussen gaat Remco nog steeds niet naar school, wel is hij al een aantal keren verschenen op een afspraak voor een individueel gesprek met een behandelaar. Het is een voorzichtig begin, vraag blijft hoe lang hier mee door te gaan.

Ondanks het trage tempo van verandering veranderde er veel in dit gezin. Moeder leerde steeds beter de regie te nemen en Remco liet zien dat hij daarin wilde volgen. Hierdoor verbeterde de relatie tussen hen aanzienlijk, moeder zag af en toe weer de zoon van vroeger en zo ontstond weer hoop voor de toekomst.

Geweldloos verzet bij schoolweigering

Tot zover de twee beschrijvingen die beiden een open eind hebben. Want houdt Marianne het vol om naar school te gaan, of vallen ouders weer terug in accommoderende patronen wanneer vervolgoelen worden gesteld? Zal Remco uiteindelijk hulp durven accepteren, zal hij uiteindelijk weer richting school kunnen gaan? En hoeveel tijd mag dit maximaal duren?

Vraag achter deze casestudy is de vraag naar de mogelijke effectiviteit van beschreven NVR-acties en/of -interventies bij schoolweigering.

Genoemd is al het belang van het herstellen van de scholierenidentiteit (Omer).

Irit Schorr-Sapir³ beschrijft een aantal acties die bij schoolweigering ondernomen kunnen worden:

1. Constant aan het kind duidelijk maken dat er van hem verwacht wordt dat hij naar school gaat, door op tijd op te staan, zijn boeken te pakken etc.
2. Ouders kondigen aan dat zij het niet eens zijn met de schoolweigering.
3. Herstellen van een scholieridentiteit, wat betekent dat er overdag geen tv of internet is, dat er schoolwerk wordt gemaakt, een stappenplan voor terugkeer naar school opstellen.
4. School in behandeling betrekken: ouders informeren school, vragen hen bij hen thuis te komen, de leerling te bellen en te steunen bij terugkeer naar school.
5. School bereidt terugkeer voor: houdt een lege stoel voor leerling open, stuurt berichten die aan andere leerlingen worden gestuurd ook naar deze leerling
6. De leraar heeft contact met de leerling.
7. Steungroepen faciliteren de behandeling.
8. Relatiegebaren vanuit school.

Op basis van de beschreven casussen lijken een aantal factoren een rol te spelen in het behandelen van schoolweigering:

1. Een goede samenwerking tussen ouders en school

Wat sterk naar voren komt is dat samenwerking met school (4,5,6,8) een cruciale factor voor succes is. Voelt de leerling zich nog gezien als leerling van de school? In het geval van Marianne was er veel contact tussen school, ouders en leerling. School wist waar ouders thuis mee bezig waren, Marianne had iedere week fysiek contact met haar mentor bij het inleveren en nakijken van haar huiswerk. Bij Remco was de school niet bereid om dit contact te onderhouden, het initiatief lag steeds bij moeder en er werd nauwelijks gereageerd om haar verzoeken tot contact.

Op beiden scholen werd voor huiswerk gezorgd, maar bij Remco werden slechts weektaken aangeleverd die vervolgens niet werden gecorrigeerd, sterker nog: er werd helemaal niet naar geïnformeerd. Op de school van Marianne stond steeds een stoel voor haar klaar, de klas heeft haar een kaart gestuurd en er was thuis contact met een leerling uit een andere klas.

Relatiegebaren zijn door beide scholen nauwelijks gedaan.

Het ventileren van de boodschap dat schoolgang wordt verwacht (1,2), én dat steun aanwezig is (7) zijn acties die in beide casussen hebben plaats gevonden. Dag- en nachtritme werd genormaliseerd, overdag werden de jongeren niet gefaciliteerd (geen TV/internet, maar huiswerk maken) (3). Zowel Marianne als Remco bleken deze maatregelen zonder veel

³ Irit Schorr-Sapir, *School refusal, Reader advanced course NVR Tel-Aviv, 2012*

problemen te accepteren, beiden maakten het huiswerk zoals van hen werd verwacht. Onder schooltijd was er geen ruimte om naar buiten te gaan of andere dingen te ondernemen. De vraag die hierbij wel gesteld dient te worden is hoe zinvol het is om de jongeren huiswerk te laten maken buiten de context van de school. Wanneer leraren niet bereid zijn om naar huis te komen zal de motivatie van de jongeren sterk verminderen en maakt school zo onvoldoende gebruik van de mogelijkheid om aanwezigheid in te zetten als interventie, die het verzet van ouders ondersteunt⁴. Leerlingen hebben het nodig om gezien en gehoord te worden. Het versterkt de relatie school-leerling en maakt daarmee de kans op herstelde schoolgang groter.

2. Snelle aanpak van schoolweigering

Naast een (intensieve) samenwerking tussen school en thuis lijkt de lengte van schoolweigering ook een rol in te spelen in de behandeling van schoolweigering. Bij Marianne werd al snel na weigering actie ondernomen, bij Remco zat er tussen de start van de schoolweigering en de behandeling een aantal maanden. Terugkeer naar school lijkt moeizamer te realiseren wanneer er reeds een langere situatie van thuiszitten⁵ bestaat.

3. Doelformulering

Een duidelijke doelformulering lijkt de kans op behandelingsucces te vergroten. Doelstelling in beide casussen leek aanvankelijk de jongeren weer terug naar school te geleiden. Echter: in het geval van Remco duurde de schoolweigering al zo lang dat daadwerkelijk terugkeer naar school nog geen doel kon zijn. Geweldloos verzet zet in op het versterken van ouders, het is een ouderbehandeling. Net als in iedere andere behandeling is het van groot belang om samen met de ouders duidelijke, concrete doelstellingen te formuleren. Voor de moeder van Remco betekende dit dat zij leerde stelling te nemen, waarop haar zoon steeds beter in staat was haar te volgen. Niet vanuit dwang als traditionele autoriteit, maar vanuit relatie als nieuwe autoriteit.

Wanneer daadwerkelijke schoolgang dus (nog) niet haalbaar lijkt zal dit met ouders gecommuniceerd moeten worden. Dit voorkomt teleurstelling en zorgt ervoor dat hulpverleners en ouders in dezelfde richting blijven werken.

4. Desillusie van controle

Zodra ouders kunnen accepteren dat zij geen controle over de ander hebben ontstaat ruimte om zich te richten op de doelstelling. Bij opstandige, weigerende jongeren kan het doel worden geformuleerd in termen van presentie ('generic NVR'), bij angstige jongeren in termen van autonomie (NVR bij angst)⁶.

Zo leerden de ouders van Marianne zich te richten op het loslaten van de gedachte dat zij vanuit angst school weigerde en konden zij steeds beter stelling nemen tegen onacceptabel gedrag. Zij herkenden de accommoderende patronen waardoor het gemakkelijker werd hun aanwezigheid te verhogen en stelling te nemen.

In het geval van Remco was de doelstelling meer gericht op het bereiken van autonomie. Moeder kon uiteindelijk de bevelen van haar zoon weigeren, maar zij moest daarvoor eerst leren 'nee' te zeggen (doelstelling voor de eerste twee maanden), zich niet te laten verleiden tot discussie en zowel verbaal als non-verbaal krachtig stelling te kunnen nemen (doelstellingen gedurende het hele traject).

In andere casussen dan hier beschreven blijkt telkens weer dat wanneer ouders deze controle niet kunnen loslaten succes uitblijft en de problematiek zich later vaak opnieuw voordoet.

5. Inzetten van steungroepen

Steungroepen zijn in beide gevallen ingezet, zij hadden invloed door het verzet van ouders te ondersteunen. Beiden jongeren vonden het uitermate vervelend dat anderen werden geïnformeerd of het verzet van hun ouders steunden, bijv. door bij een sit-in aan te schuiven. Opvallend was dat de steungroepen niet vanuit school gerekruteerd werden, maar uit de

⁴ Lemme, M. *Autorität durch Beziehung in der Schule*, 2011

⁵ Definitie volgens Ingrado (vereniging van de afdelingen leerplicht in Nederlandse gemeenten) Een thuiszitter is een leerplichtige jongere tussen de 5 en 16 jaar of een jongere van 16 of 17 jaar die valt onder de kwalificatieplicht en die ingeschreven staat op een school of onderwijsinstelling en die zonder geldige reden meer dan 4 weken verzuimt, zonder dat hij/zij ontheffing heeft van de leerplicht respectievelijk vrijstelling van geregeld schoolbezoek wegens het volgen van ander onderwijs.

⁶ Dolberger, D. (2016). Workshop *NVR its interventions in adult-children*

persoonlijke kennis- en familiekring van de gezinnen. Ook de school van Marianne wilde niet als steungroep participeren, wat wil zeggen dat zij wel in de aankondiging genoemd mochten worden maar niet daadwerkelijk wilden komen voor het aankondigingsgesprek of een sit-in. Als reden hiervan werd genoemd dat er maar een paar taakuren beschikbaar zijn voor extra begeleiding van leerlingen.

Tenslotte

Uit twee casussen valt natuurlijk geen conclusie te trekken, toch lijken samenwerking met school, een snelle aanpak, het kunnen loslaten van de illusie van controle, het inzetten van steungroepen en een duidelijke doelformulering belangrijke factoren in het bereiken van succes bij schoolweigering.

Conclusie en aanbevelingen

- Scholen denken nog vaak dat behandeling vooraf gaat aan terugkeer naar school. In hoeverre zijn scholen op de hoogte van de contextuele factoren die een rol spelen bij schoolweigering, zeker wanneer er sprake is van angst? Het verdient aanbeveling scholen en anderen die zijn betrokken (leerplichtambtenaren, praktijkbegeleiders) hierover te informeren.
- Vroege samenwerking lijkt de kans op terugkeer in school te bevorderen. Sinds de Transitie Jeugdzorg (2015) en de start van Passend Onderwijs (2014) proberen onderwijs en zorg de handen in een te slaan, maar de samenwerking staat nog in de kinderschoenen. Het zou interessant zijn om te onderzoeken hoe deze samenwerking kan worden bevorderd en gestimuleerd. Interessante vraag is hoe een onderwijszorgarrangement voor deze groep leerlingen, waarin zorg en onderwijs samenwerken, er uit zou kunnen zien.
- Het valt op dat leraren over het algemeen wel willen investeren maar soms in hun taakurenpakket onvoldoende worden gefaciliteerd om tijd in het traject te steken. Welke mogelijkheden bestaan er om in een taakurenpakket ruimte te creëren voor (dreigende) schoolweigeraars?
- Het lijkt erop dat bij langere schoolweigering behandeling moeizamer verloopt dan bij kortdurende. Onderzoek is nodig naar de vraag of eerdere signalering en preventie van invloed zijn op de behandeling van schoolweigering.
- Kind- en gezinsfactoren zijn van invloed op het ontstaan en in stand houden van schoolweigering. Welke gezinsfactoren hebben precies invloed op schoolweigering, en hoe zijn deze dan te beïnvloeden ten gunste van de behandeling?

Zo langzaam verspreidt het gedachtengoed van nieuwe autoriteit en geweldloos verzet zich ook in het onderwijs. Hopelijk dringt daardoor ook het besef door dat schoolweigering een contextuele hulpvraag is die om een systemische behandeling vraagt. Dat vraagt om inzet van alle kanten: ouders, school en hulpverlening. Wanneer deze met elkaar verbonden raken in een gezamenlijke houding van geweldloos verzet zal dit veel jongeren helpen de stap naar school terug weer te durven maken.

Literatuur

- Lemmer, M. (2011) *Autorität durch Beziehung in der Schule*. In: ZSTB, Jahrgang 29, Nr. 2
- Omer, H. en Lebowitz, E. (2013) *Treating childhood and adolescent anxiety, a guide for caregivers*. Chapter 14: School refusal and School Phobia.
- Schorr-Sapir, I. (2012), *School refusal*. In: Reader Advanced Course NVR Tel-Aviv

** Auteur*

Wil van Nus (M SEN) werkt als thuisbehandelaar in het Intensieve Ambulante Team van De Banjaard in Den Haag, een expertisecentrum voor kinderen en jongeren met psychiatrische problemen en een licht verstandelijke beperking.

Daarnaast traint zij ouders en professionals in het gedachtengoed van nieuwe autoriteit en geweldloos verzet. In september 2016 verscheen bij Uitgeverij PICA haar boek *Geweldloos Verzet in het onderwijs. Het ijzer smeden als het koud is, een nieuwe kijk op gedragsproblemen*. ISBN 9789491806544 www.geweldloosverzet.com